

ОДРЕЂИВАЊЕ ТУЖБЕНОГ ЗАХТЕВА ОД СТРАНЕ СУДА. —
УТИЦАЈ ОДВОЈЕНОГ ЖИВОТА БРАЧНИХ ДРУГОВА
НА ПОСТОЈАЊЕ БРАКА

Муж покојне Н. А. поднео је 8 фебруара 1957 тужбу против универзалног наследника своје умрле жене у вези микроскопа који је она од њега за живота била узела. Иначе, између покојне Н. А. и њеног мужа (тужиоца) брак је за њеног живота фактички био престао.

Првостепени суд је одбио тужиоца од тражења са овим образложењем: „[...] Првостепени суд сматра да је наступила застара потраживања тужитељевог, јер да је прошао рок од три године од када је тужитељ дозволио да му је микроскоп нестало и ко му га је узео, а како суд сматра тужбени захтев захтевом за накнаду штете, применио је у погледу за стара потраживања чл. 19 Зак. о застарелости потраживања. У даљој анализи суд сматра да се у спорном предмету не може применити чл. 24, т. 1, Зак. о застарелости, јер да брак између тужитеља и његове покојне жене фактично није постојао, а фактично постојање брака је битан предуслов за спречавање застаревања у смислу чл. 24, т. 1, Зак. о застарелости.“

Врх. суд НР Хрватске укинуо је пресуду првостепеног суда и предмет вратио на поновну расправу и одлуку са ових разлога: „Према пропису чл. 24, т. 1, Зак. о застарелости потраживања, застаревање не тече између брачних другова. Према чл. 55 Основног закона о браку брак престаје смрћу једног брачног друга, проглашењем једног брачног друга умрлим и разводом брака. Док се то не догоди, односне особе се сматрају брачним друговима, и према томе за њих вреди чл. 24, т. 1, Зак. о застарелости. Нема законског упоришта становиште првостепеног суда да примена чл. 24 Зак. о застарелости претпоставља да се брачни другови налазе стварно у браку. — На основу изложеног произилази да је првостепени суд погрешно применио чл. 19 и 24 Зак. о застарелости, односно да је чл. 19 применио а да није претходно испитао све нужне претпоставке за правилну примену тог законског прописа. Како је услед те погрешне правне примене чињенично стање остало непотпуно утврђено, а првостепени суд није ни проводио доказе да се утврде чињенице одлучне за правилну одлуку о захтеву тужитељевом, требало је жалбу уважити, укинути првостепену пресуду и предмет вратити првостепеном суду на нову расправу и одлуку.“ — (Решење Врх. суда Н. Р. Хрватске Гж број 872/57 од 13 јуна 1957. — *Збирка суд. одлука*, књ. II, св. 2, бр. 348, 1957, Београд, с. 78.)

Овај правни случај покреће више питања међу којима се посебно издавају: 1. одређивање тужбеног захтева од стране суда и 2. утицај одвојеног живота брачних другова на постојање брака.

1. *Одређивање тужбеног захтева од стране суда.* — У образложењу првостепеног суда истакнуто је да „[...] суд сматра тужбени захтев захтевом за накнаду штете [...]“. Из овакве формулације произилази да је суд узео на себе улогу да одреди тужбени захтев. Међутим, ова улога суду не припада. Зак. о парн. поступку („Сл. лист ФНРЈ“, бр. 4/57) у чл. 2, ст. 1, недвосмислено и јасно о томе говори: „У парничном поступку суд одлучује у границама захтева који су стављени у поступку.“

Ово начело је добило свој адекватни израз у чл. 174, ст. 1 поменутог закона који прописује: „Тужба треба да садржи *одређени захтев* [подвукао — М. А.] у погледу главне ствари и споредних тражења, чињенице на којима тужилац заснива свој захтев, доказе којима се утврђују ове чињенице као и друге податке које мора имати сваки поднесак (чл. 95).“

Као што се види, свака тужба да би могла да произведе одговарајуће материјалноправно и процесноправно дејство мора да садржи одређене елементе. Тужбени захтев (*petitum*) спада у основне елементе тужбе. У њему је садржано тражење правне заштите на које суд одговара у диспозитиву пресуде. То је главно, мериторно питање због кога се парница покреће. Тужбени захтев се на тај начин појављује као предмет спора. Ако се суду упути тужба без тужбеног захтева, суд ће позвати тужиоца да тужбу допуни. Уколико овај то не учини, суд ће тужбу одбацити јер не постоји једна од основних претпоставки за вођење спора. — Једна од карактеристика тужбеног захтева је одређеност. Одређен тужбени захтев је онај захтев у коме је наведена каква се заштита тражи и у коме обиму (1). Само тужилац може да одреди тужбени захтев. Он то чини у делу тужбе којим предлаже пресуду коју суд треба да донесе. Ако би тужилац у свом тужбеном предлогу, пошто је изнео чињенице, препустио суду да му овај досуди оно што сматра да му из тих чињеница припада, ни такав тужбени захтев не може се сматрати одређеним (2).

Треба истаћи да тужбени захтев и правни основ тужбе није једно исто. Правни основ тужбе је правна квалификација субјективног права које је предмет тужбеног захтева. Ближе речено, то је примена правне норме на дато и утврђено чињенично стање од стране суда у циљу доношења одређене одлуке. Суд је везан тужбеним захтевом, али га правно схватање тужиоца (ако је у тужби наведено) не обавезује. Тужилац је дужан да стави одређени предлог о томе како треба да гласи пресуда и да изложи чињенице из којих своје право изводи. Тиме он суд везује за предмет спора. Међутим, тужилац није дужан да у тужби изнесе своје правно схватање спора у питању. По начелу *iura novit curia*, суд сам утврђује правну квалификацију односа и правне норме на основу којих просуђује основаност захтева изнетог у тужби. Отуда је ирелевантно да ли је и како тужилац правно оценио спор и свој захтев (3).

У правној ствари коју разматрамо првостепени суд, према позитивном праву, није могао да утврђује тужбени захтев. Он је, пошто је тужбени захтев био неодређен (како се то може закључити из формулације суда: „[...] суд сматра [...]“), био дужан да тужиоца поучи, односно тужбу одбаца са разлогом неуредности јер је недостајала једна од основних претпоставки за вођење спора (4). Стога је, по нашем мишљењу, у праву Врх. суд што за вођење парнице.

(1) Др. Боривоје Познић: Грађанско судски поступак (скрипта), Београд 1959, с. 95.

(2) Исто, с. 98.

(3) Израз „суд сматра тужбени захтев захтевом за накнаду штете“ могао би се схватити не као одређивање већ као правна квалификација тужбеног захтева. Међутим, из текста објављене одлуке пре се да закључити да је у питању одређивање тужбеног захтева од стране суда.

(4) Првостепени суд је, као што се из одлуке види, тужбени захтев одредио као захтев за накнаду штете. Међутим, из датог чињеничног стања које је — морамо рећи — у пресуди изложено веома оскудно, могуће су две ствари: или је реч о захтеву за повраћај ствари или о захтеву за накнаду штете. Ако је тужилац тражио повраћај микроскопа, онда нема места примени Зак. о застарелости потраживања, како је то првостепени суд урадио јер је реч о тужби којом се штити једно стварно право. Исто тако, нема довољно елемената из којих би се могло да закључи да је захтев тужиоцев захтев за накнаду штете.

је пресуду првостепеног суда укинуо али је погрешно у разлозима због којих је поменуто пресуду укинуо. Наиме, Врх. суд је пресуду морао укинути управо и у првом реду зато што је недостајала основна претпоставка

2. Утицај одвојеног живота брачних другова на постојање брака. — Према схватању првостепеног суда „[...] брак између тужитеља и његове покојне жене фактично није постојао [...]“. Сходно томе свом схватању, суд је и применио правило из чл. 19 Зак. о застарелости потраживања, које наређује: „Потраживање накнаде проузроковане штете застарева за три године од када је оштећеник дознао за штету и за лице које је штету учинило. — У сваком случају ово потраживање застарева за десет година од дана када је штета настала.“

Међутим, примена овог правила у датом правном случају не долази у обзир. До ње је дошло услед погрешне оцене преостепеног суда чињенице постојања брака као и нетачне примене одговарајућих одредаба Основног закона о браку.

Правно мишљење првостепеног суда да је за постојање брака нужна стварна заједница живота није основано. Оно се не заснива на важећим правним прописима. Не може се из чињенице да брачни другови не живе заједно (без обзира на то има ли до њих или само до једног од њих кривице или, пак, нема) извести закључак да брак самим тим не постоји. Из текста ОЗБ види се да је брак правна установа која може да престане само под законом одређеним условима. Према чл. 55 тога закона, брак може престати на један од следећих начина: 1. смрћу једног брачног друга, 2. проглашењем једног брачног друга умрлим и 3. разводом брака.

Фактично непостојање брачне заједнице није дакле начин престанка брака. Како се из образложења првостепеног суда види, под фактичким „непостојањем брака“ суд подразумева одвојен живот брачних другова. Ако је тако, онда одвојеност живота није разлог престанка брака. Она може бити узрок за развод брака, али никад сама за себе већ у садејству са другим правно релевантним чињеницама. Она се појављује некад као могућа последица узрока за развод брака (поремећеност брачних односа) или као саставни део узрока за развод брака (напуштање брачног друга). Само у овом другом случају одвојен живот је узрок за развод брака, али и тада ако има одређене квалификације (злонамерно и неоправдано напуштање). Дакле, одвојен живот сам по себи не повлачи престанак брака. нити мења било што у правним односима између брачних другова (5).

Пошто је брак у конкретном случају престао да постоји тек смрћу једног брачног друга, то и правила из чл. 19 Зак. о застарелости могу се примењивати тек од дана када се тај догађај десио. Пре тога, упркос чињеници одвојеног живота брачних другова мора се применити чл. 24, ст. 1, поменутог закона по коме: „Застаревање не тече: 1. између брачних другова; [...]“.

(5) Др. Михаило Константиновић: Развод брака због дуготрајног одвојеног живота и право разведеног брачног друга на издржавање, „Анали правног факултета у Београду“, октобар — новембар, 1956, с. 479 и сл.

Према томе, одлука првостепеног суда је погрешна. Самим тим и укидање пресуде првостепеног суда од стране Врх. суда логична је и нужна последица такве ситуације. Међутим, по нашем мишљењу пресуду је требало укинути већ због тога што је недостајала једна од основних претпоставки за вођење спора, а не тек после упуштања у меритум парнице и са разлога које је Врх. суд навео у свом образложењу.

Миливоје Андрејевић